

Netwerking en verbindend werken in CANO

Op de Presentatiedag “De kracht van CANO. Inspirerend verbinden in de Bijzondere jeugdzorg” ⁽¹⁾ werd in de namiddag het CANO-concept in enkele thematische sessies vanuit specifieke invalshoeken nader geschetst.

Deze tekst ⁽²⁾ handelt over thema 3: **CANO en netwerking**.

---

¹ De Presentatiedag “De kracht van CANO. Inspirerend verbinden in de Bijzondere Jeugdzorg” ging door op vrijdag 25 februari 2011 in het Provinciehuis te Leuven, en werd georganiseerd door Begeleidingscentrum Stappen (Sint-Amandsberg, Gent), Binnenstad Maria Goretti (Brugge), Cirkant (Turnhout), Hadron (Gent), Jongerenwerking Pieter Simenon (Lommel), Oranjehuis (Kortrijk), De Wissel (Leuven) en Sporen (Heverlee), i.s.m. het Agentschap Jongerenwelzijn, het kabinet Welzijn, Volksgezondheid & Gezin, en met de steun van de provincie Vlaams-Brabant.

² Dit artikel is de resultante van de samenwerking tussen Philippe Collart (De Pas – v.z.w. Sporen), Luc Deneffe (De Wissel), Maarten Floré (Stappen), Guy Demuyck (Hadron) en Jan Tibo (Sporen).

Inleiding

CANO staat voor Centrum voor Actieve Netwerkontwikkeling en Omgevingsondersteuning en gebeurt op vele verschillende manieren, zowel op niveau van de concrete begeleiding van jongere en gezin, als op niveau van de voorziening in samenwerking met andere organisaties, over sectoren heen.

Hieronder volgt een opsomming, een overzicht van “verbindende methodieken”. Maar eigen aan CANO-voorzieningen ⁽³⁾ - die zich doorheen de jaren gericht hebben op een doelpubliek met “zwaardere” problematiek - zijn toch enerzijds de attitude en anderzijds de organisatie van de werking, waarin dat verbindend werken zich doorgedreven vertaalt.

Maar ook op een breder niveau vertaalt die netwerking zich: CANO-voorzieningen hebben evenzeer doorheen de jaren - net vanuit de ervaren noden in begeleidingen - lokale samenwerkingen met andere organisaties opgebouwd om een antwoord te zoeken op die noden. Zo zijn er vanuit CANO op regionaal niveau samenwerkingen met partners in andere sectoren uit de welzijnssector uitgebouwd. Deze worden eveneens hierna in kaart gebracht.

Verbindend werken op cliëntniveau

Belang van de context

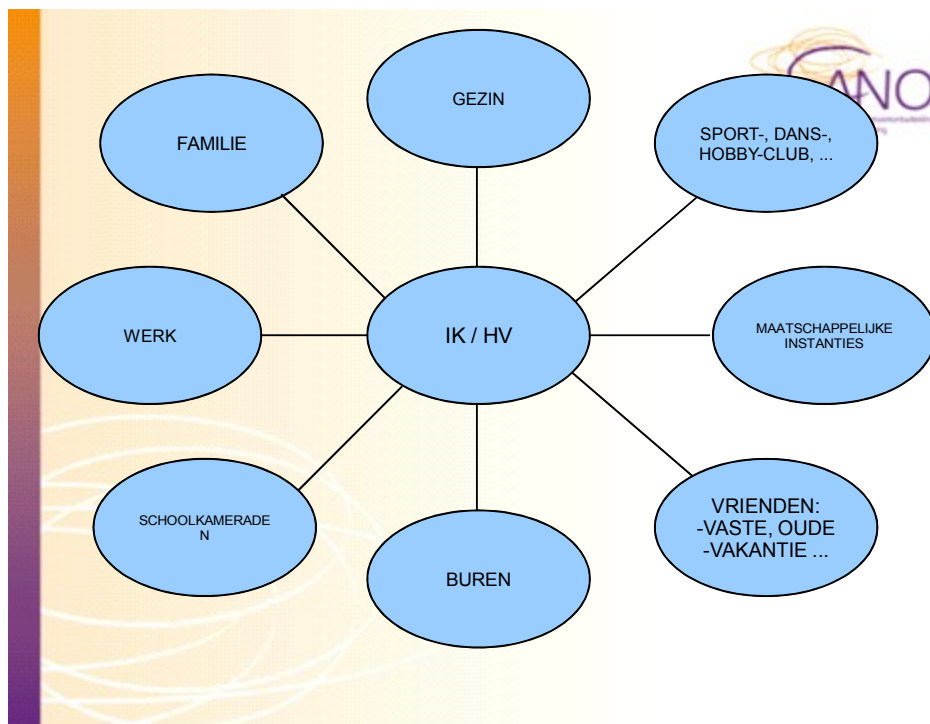
Via de volgende oefening wordt scherp gesteld hoe verschillend en anders de context van een jongere in de Bijzondere Jeugdbijstand (of algemeen: in een kansarm, multiprobleematisch of allochtoon gezin) kan zijn.

Maak voor jezelf een sociogram op. Dat zal er dan bv. ongeveer als volgt uitzien: zie figuur 1.

Figuur 1: sociogram doorsnee hulpverlener

---

³ Zie CANO protocol, oktober 2009; zie ook: Initiatie van effect- en effectiviteitsmeting van het private hulpaanbod binnen de bijzondere jeugdzorg. Eindrapport, maart 2007, door: Hans Grietens, Inge Mercken (KUL), Johan Vanderfaeillie, Gerrit Loos (VUB).

Meestal - zonder hierbij te willen veralgemenen - ken je (als hulpverlener in je eigen situatie) positieve banden met je partner, gezins- en familieleden, heb je positieve ervaringen meegenomen van thuis uit, van op school, werk, club... heb je (soms heel wat) contacten met allerlei instanties in de maatschappij via werk, vrijetijdsclub, burens enzovoort.

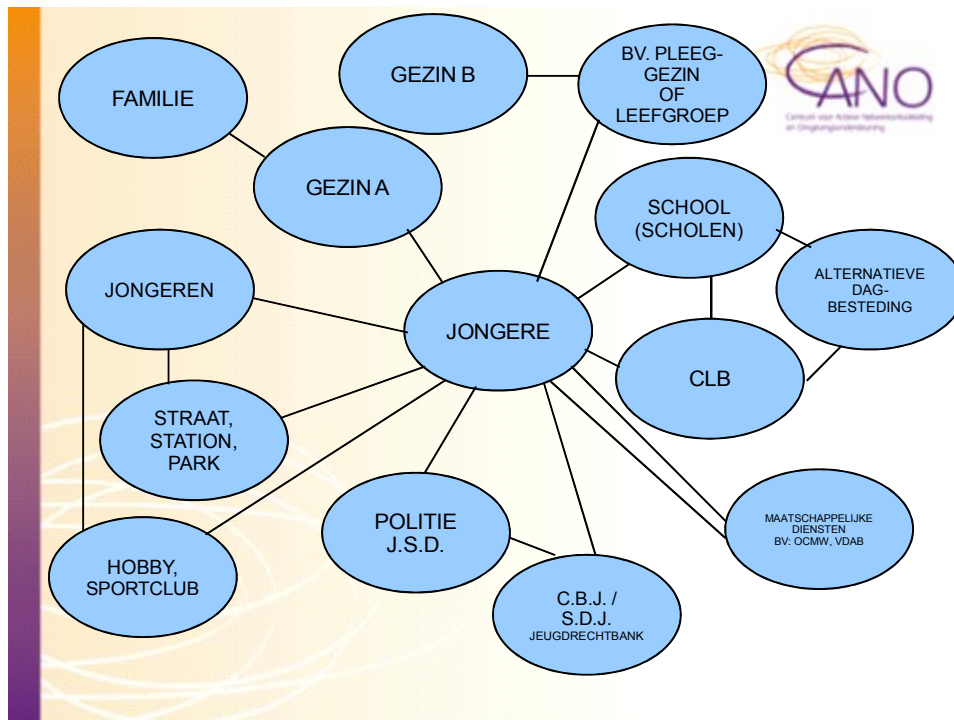
Als de balans van al die contacten, linken en ervaringen zou opgemaakt worden, valt die meestal positief en sterk uit. Bv. een goede jeugd met kansen gekend, een toffe schooltijd, goede werkervaringen, goede vrienden om samen mee te komen... Niet dat er dan geen problemen of moeilijkheden bestaan... Maar ofwel kan je terugvallen op steun van velen uit je omgeving, ofwel ben je, voel je je gesterkt vanuit je context.

Niet zo bij vele jongeren in de hulpverlening. Daar toont een sociogram grote verschillen: zie figuur 2.

Zulk een sociogram bij een jongere ziet er complexer en meer beladen uit, met:

- vele negatieve linken, ervaringen;
- een gebroken, gefragmenteerd familienetwerk, soms ook breuken;
- meerdere woonplaatsen, verblijven;
- vele wisselingen, bv. meerdere scholen door schoolwisselingen, veranderingen o.w.v. schoolse moeilijkheden, een schoolloopbaan met uiteindelijke alternatieve dagbesteding buiten het regulier onderwijssysteem;

Figuur 2: sociogram van een doorsnee jongere uit de bijzondere jeugdbijstand

- negatieve contacten, relaties met allerlei maatschappelijke instanties en diensten, zoals school en C.L.B.,
- maar ook met C.B.J. of jeugdrechtbank die soms een grote, belangrijke of cruciale rol in je leven kunnen spelen. Bv. een beslissing door een dienst waardoor je als kind in een pleegezin terecht komt of wordt geplaatst in een residentiële setting;
- in botsing geraken met andere maatschappelijke instellingen dan de school, zoals de politie. En volgt er een residentiële plaatsing of een verblijf in de gemeenschapsinstelling...;
- een sterk eigen netwerk onder jongeren, soms van lotgenoten, kameraden in de positieve zin (eigen aan de leeftijd, experimenteren...), maar soms met negatieve aspecten (delinquentie, vandalisme, druggebruik, bendevorming, antisociaal gedrag). Dit laatste maakt dat 'vrienden' dan ook weer niet goedgekeurd worden door ouders en vele anderen uit maatschappelijke contexten.

Besluit: veel meer negatief belanden verbindingen, vaak gebroken banden, en vaak bijkomende verbindingen (zoals C.B.J., J.R.B., begeleidings- of hulpverleningsdiensten) die een grote en bepalende rol kunnen spelen.

Het is van belang zich dit te realiseren als hulpverlener, dat dit alles speelt enerzijds in de omgang met de jongere en zijn omgeving, anderzijds in de samenwerking met scholen, C.L.B., sociale en maatschappelijke diensten allerlei.

Vaak zien we reeds een hele geschiedenis van hulpverlening, soms over generaties heen. Jongeren en gezinnen voelen zich soms door de maatschappij uitgespuwd, voelen zich niet gewaardeerd en gerespecteerd, weten zich niet erkend. Soms is de leefwereld van zulke jongeren en hun omgeving al zo anders dat het niet evident is om verbinding te maken. Hoe een gezin bereiken dat zo anders in 't leven en in de maatschappij staat dan wij als hulpverlener (meestal als doorsnee-burger vanuit een doorsnee maatschappelijke achtergrond...).

En bovendien jongeren en gezinnen die de verbondenheid met vele maatschappelijke contexten kwijt zijn, of waarvan die verbondenheid erg gekwetst is. Ze leven op de rand van de maatschappij. Ze kennen vele strubbelingen met maatschappelijke diensten zoals het kinderbijslagfonds, de

mutualiteit, het O.C.M.W., de V.D.A.B., de huisvestingsmaatschappij, nutsmaatschappijen, banken... die net ondersteunend of helpend zouden moeten kunnen zijn, maar waar net vaak een negatieve relatie mee is.

Het maakt dat zulke gezinnen op zichzelf terugvallen, wantrouwig staan naar alle maatschappelijke diensten en naar hulpverleningsdiensten. Het maakt ook dat jongeren eveneens op hun eigen netwerk terugvallen, daar steun en warmte ervaren, daar identiteit opbouwen.

In die zin is verbindend werken niet alleen het hanteren van methoden en instrumenten (zie opsomming hierna), maar ook van een attitude (zie verder).

Overzicht, opsomming van verbindende methodieken

In het verbindend werken zijn er van bij de aanmelding, bij de opstart, tot de afronding en nazorg van een begeleiding vele manieren, methodieken, instrumenten behulpzaam en/of werkzaam. Sommigen van deze methodieken zijn gekend en reeds ruim in gebruik, anderen minder.

- Eerste bevraging
- Intake en netwerkanalyse: uitgebreide assessment van figuren, krachten en noden in de nabije en brede context (alle domeinen)
- Uitgebreide intake met alle betrokken partijen
- Opstart samen met jongere en steunfiguren; "officiële" ondertekening engagementsverklaring
- Opmaak genogram
- Opmaak sociogram of ecogram
- "Bolletjesschema" (in kaart brengen van positief en negatief ervaren, gekleurde relaties)
- Levenslijn, hulpverlening- en familiegeschiedenis
- Huisbezoeken, gezinsgesprekken, overleg en gezamenlijke gesprekken op school, werk, club, sociale dienst, jeugdrechtbank, etc.
- Ronde tafel, liefst met cliënten zelf, en niet alleen betrokken hulpverleners
- Bijeenkomsten zoals evolutiebespreking na 3 maanden, of 6 maanden, n.a.v. een zitting e.d.
- Oudergroep
- Eigen Kracht Conferenties
- Ervaringsleren met het gezin
- Filmproject: startproject waarbij met de aanvang van de begeleiding de plekken en figuren 'van verbinding' worden opgenomen en gemonteerd voor de contextbegeleider.

Attitude

CANO valt terug op een aantal fundamentele uitgangspunten, zoals opgenomen in het CANO-protocol, en die willen we hier expliciet herhalen:

- Jongeren groeien het best op in hun eigen leefomgeving
- Jongeren, ouders en steunfiguren hebben positieve mogelijkheden, oplossingscapaciteiten en krachtbronnen die moeten aangesproken worden om eigen oplossingen te ontwikkelen
- De hulpverlening heeft als opdracht inclusie te realiseren en nieuwe uitsluiting van cliëntsystemen uit maatschappelijke structuren te voorkomen.

Deze uitgangspunten maken dat een CANO-hulpverlening:

1° inzet op acties en interventies in de eigen leefomgeving van de jongere.

Dit vertaalt zich door erg mobiel te werken, in het gezin, in de familie, in de omgeving van de jongere en op die domeinen waar de jongere zich beweegt. Dat betekent eveneens dat een residentiële begeleiding per definitie tijdelijk en beperkt is, en gericht op een terugkeer in de eigen context. Het betekent dat “niet wordt overgenomen door de hulpverlener”, door een opname in de residentie, maar dat de residentie zich ten dienste stelt om te streven naar het perspectief van een verblijf in de eigen context.

Gezien de leeftijd - CANO-voorzieningen zijn voornamelijk gericht op adolescenten - is dat perspectief ook wel realiteit: eenmaal 17 jaar weten jongeren vaak dat dit hun laatste jaar is “onder de vleugels van de jeugdrechter”, en dat begeleiding dan stopt. Voor de begeleider houdt dit in sowieso zich te richten op de eigen context, waar dan meestal de jongere later toch weer zal vertoeven.

2° Voortvloeiend op het eerste houdt dit in dat getracht wordt de krachten en mogelijkheden in de omgeving van de jongere te mobiliseren, aan te spreken, op te zoeken, te betrekken, gezien het “daar te doen is (of zal zijn), en niet hier”, en dus de oplossingen binnen de eigen omgeving de facto dienen te liggen.

CANO-begeleidingen zetten daarom in op werken in de context, in het gezin en de omgeving van de jongeren, maar ook in het (samen)werken naar allerlei maatschappelijke diensten: school, werk, alternatieve dagbesteding, politie, V.D.A.B., O.C.M.W., C.A.W., J.A.W., B.Z.W., psychiatrie etc.

3° Wat dan beantwoordt aan het derde uitgangspunt, alzo uitsluiting in de maatschappij te vermijden, maar aansluiting te betrachten bij figuren in hun context en positieve contacten met (betrokken personen in) maatschappelijke diensten.

Een attitude waarbij de visie rond verbindend werken doorgedreven leeft, vanuit dat geloof in eigen krachten en competenties binnen de eigen context, maakt dat van bij een eerste contact en dus van bij de aanmelding verschil tracht gemaakt te worden, door dat ietsje meer te betrachten.

In die zin is vraaggericht werken (⁴) ook contextgericht werken, is contextgericht werken ook oplossingsgericht werken, is dat verbindend werken, is dat samenwerken.

Door bij de eerste contacten met de cliënten, de jongere, de ouders, andere belangrijke figuren in de omgeving van dit gezin, te bevragen wat zijn ervan denken, hoe zij de toekomst zien, wat zij liefst

---

⁴ Zie CANO-protocol, p. 2: “CANO baseert de hulpverlening op de hulpvraag van de jongere en zijn gezin.”

veranderd willen zien, wat zij denken dat zij daarin zouden kunnen doen, en wat zij verwachten van een begeleiding, worden de jongere en de volwassenen rondom hem of haar expliciet naar hun standpunt en kijk gevraagd. Wat is hun hulpvraag? Vraagverhelderend werken betekent dan duidelijk krijgen wat de cliënt wil, en trachten dan aan te sluiten op hun motivatie tot verandering, en op hoe zij het zien daartoe te komen.

Concreet: hoe anders kan een (eerste) gesprek op gang komen en van betekenis worden vanuit de gestelde vragen (5):

Een vraag als: “en mevrouw, welke problemen stelt uw zoon?” geeft een totaal andere teneur dan een vraag zoals “Mevrouw, hoe ziet u de toekomst met uw zoon?” De eerste vraag kan maken dat gefocused wordt op enkel en alleen de problemen, het falen, het negatieve, op “**ontbinding**” (“ja, niet alleen thuis, ook op school zijn er problemen, en bij zijn kameraden heb ik er ook geen goed oog in... het ligt erg moeilijk, nu hij van school is gestuurd... vroeger waren er ook al problemen... dat heeft toen gemaakt dat er tussen mijn man en mij spanningen waren en geleid hebben tot een echtscheiding... spijtig dat ik daardoor de steun van mijn schoonouders mis, want mijn ouders zijn er niet meer...”); terwijl de tweede vraag anders “uitwerkt” (“graag wil ik mijn zoon terug thuis en dat we terug beter overeenkomen...”). Vragen die erop volgen kunnen verschil maken: wat is dan nodig opdat uw zoon terug thuis kan wonen? -> “**verbindende vragen**”.

Vraaggericht is dan ook contextgericht werken omdat gepolst wordt naar hoe zij, de jongere en zijn ouders, het zelf zien te klaren in hun omgeving, gevraagd worden naar hun ideeën om ermee aan de slag te gaan maar ook bevroegd worden wie hen daarbij kan ondersteunen en kan helpen.

Steunfiguren in de familie en in de omgeving worden bevroegd, personen met een goede band of waar de gezinsleden een positieve ervaring mee kenden, worden (op)gezocht. De context, van nabij het gezin tot breed in de maatschappij, wordt in kaart gebracht.

Maar dit vraag- en contextgericht werken is dan ook oplossingsgericht werken: hoe denken jongere en gezin hun situatie aan te pakken? Welke krachten, positieve ervaringen, oplossingen kennen ze? Wat “heeft al gewerkt”? Wat denken ze zelf te doen? Waar kunnen ze in hun omgeving steunfiguren aanspreken, die in het verleden van betekenis waren, of waarvan ze denken dat ze kunnen helpen?

Verbindend werken op verschillende niveaus (6)

Individueel

En dit alles is verbindend werken: verbinding wordt gemaakt met in eerste instantie jezelf, de persoon zelf. Vragen als: wat denk jij ervan? Hoe zie je de toekomst? Wat denk je dat behulpzaam kan zijn? Wat heb je vroeger gedaan dat werkte? zijn vragen waarbij elke persoon, de jongere, de ouders, om hun mening, om hun gedacht of gevoel gevraagd worden. En dan soms terug met hen eigen binnenkant verbinding maken. Dit klinkt evident, maar is het vaak niet. Een vader bv. die zich doorheen de jaren uitgesloten voelt, en van daaruit een negatieve kijk ontwikkeld heeft naar

⁵ Cfr. Circulaire, cijfer- of schaal-, coping-, mirakel-, uitzonderingsvragen uit het oplossingsgericht werken.

⁶ Zie ook de engagementsverklaring dat De Pas hanteert: de begeleider doet een aanbod naar de jongere (coaching), helpt jongere te leren omgaan in en met zijn context, helpt jongere opnieuw aansluiting te vinden in de maatschappij, zoekt naar herstel daar waar nodig is... en tracht daarbij figuren uit zijn omgeving te betrekken en samen te werken met school, werk etc.

maatschappelijke instanties (bv. jeugdrechtbank) en hulpverleners, kan zeer wantrouwig staan tegenover een bevraging. Een zodanige bevraging waarbij die man zich erkend weet, zich uitgenodigd voelt en dan toch in gesprek gaat, kan maken dat die man zich wel nog engageert. Maar ook vragen als: en hoe hebben jullie kunnen volhouden? Vanwaar de kracht om toch doorheen die vele moeilijke situaties te zijn geraakt? Daar wordt eveneens verbinding gemaakt bij de persoon zelf: wat ze hebben gedaan, hun inzet, hun engagement...

Het zijn allemaal soorten vragen waarbij - soms expliciet terug - verbinding gemaakt wordt met, in de persoon zelf.

Gezinscontext

Vragen aan de jongere als: wat denk je dat je moeder, je vader zullen zeggen? Wat denk je dat zij denken, verwachten als je terug thuis gaat wonen? Hoe denk je dat zij de toekomst zien? Wat denk je dat ze kunnen doen om dit te bereiken? Wie denk je dat daarbij kan ondersteunen? Bij wie van de familie of je omgeving ervaar je steun?

Idem dito zulke vragen aan de ouders: hoe ziet gij als moeder, gij als vader de toekomst met uw kind? Wat willen jullie als ouders veranderd zien? Wat verwacht gij moeder, vader, grootouder, zus, tante ... van de jongere? Wie denk je dat daarbij van steun kan zijn? Bij wie in jullie omgeving kan je terecht?

Dit zijn allemaal tegelijk verbindende vragen: er wordt verbinding gemaakt met de eigen binnenkant, en met de directe omgeving, met personen waarbij er een band of een link is: gezinsbanden, familiebanden. Daarbij horen dan soms overleden personen bij.

Ruimere context

Daarnaast worden personen uit de ruimere omgeving en de maatschappij bevragd: leerkrachten, vrienden, een trainer van de club, een jeugdrechter, een consulent, een kennis...

Wat denk je dat de jeugdrechter denkt over je toekomst? Wat denk je dat de consulent zal zeggen dat nodig moet veranderen? Hoe denk je dat de directeur naar je situatie op school kijkt? Wat denk je dat je leerkracht denkt van je inzet, je punten,...? Wat denk je dat je trainer verwacht? En je kameraad, wat zou die tegen je zeggen? En je vriendin?

En zo kan er tot een samenwerking gekomen worden, een samenwerking tussen de jongere en zijn gezinsleden, tussen de hulpverlener, begeleider en het gezin en andere figuren in die context, samenwerking tussen de jongere, het gezin, de verwijzer, de jeugdrechter, de consulent en de hulpverlener, samenwerking tussen de leerkracht en de jongere en ouders op schools vlak, samenwerking op zoek naar werk, op zoek naar een hobby, op zoek naar steun in een therapie, op zoek naar vrienden...

Context van gedwongen hulpverlening

Gezien de doelgroep en de vaak daaraan gekoppelde multiproblematiek engageren CANO-voorzieningen zich grotendeels naar jongeren die uit de Gemeenschapsinstellingen stromen (of aan de poort van de gemeenschapinstelling staan). Zowel de jongere en zijn context als de

hulpverlenende instantie vallen onder het kader van opgelegde hulp: er wordt gesteld vanuit de Jeugdrechtbank dat (een vorm van) begeleiding nodig is.

Al verlopen de meeste begeleidingen in de context van gedwongen hulpverlening, toch wordt **binnen CANO resoluut vastgehouden om te werken vanuit de hulpvraag van de cliënt**. Vanuit de “werkzame factoren” voor effectieve hulpverlening (7) weten we dat een begeleiding behoorlijk meer slaagkansen kent indien (1°) de hulpverlener een goede relatie met de cliënt heeft opgebouwd en (2°) hulpverlening aansluit bij de hulpvraag en de motivatie van de jongere en zijn context. Verder geeft dit rapport aan dat hulpverlening effectiever zal zijn indien ze gericht is op herstel van zelfregulatie bij de cliënt, indien die hulp in de eigen leefsituatie van jongere en gezin plaats vindt en indien sociale netwerken rond jongere en gezin geactiveerd worden. Bij opgelegde hulpverlening wordt juist op deze punten gebotst, is er vaak weerstand.

Vanuit verbindend werken begint het opbouwen van een goede relatie met de cliënt o.a. net met te luisteren wat zij als doelstelling en verwachting hebben. De wijze van bevraging (oplossingsgerichte vragen zoals hoger geïllustreerd) tracht net de hulpvraag van de cliënt vast te grijpen en aan te sluiten bij wat zij veranderd willen zien.

Deze principes vertalen zich bv. in het verloop van de opstartprocedure van een begeleiding vanuit De Pas:

na een toewijzing vanuit de Centrale Wachtlijst gaan we eerst op gesprek om ons en de werking voor te stellen. We schetsen onze visie en hoe een begeleiding eruit ziet. We laten expliciet de keuze bij de jongere en de ouders om al of niet te kiezen voor die begeleiding, ook al is er weinig keuze mogelijk... In een volgende fase wordt in het intakegesprek doorgevraagd naar de meningen van de jongere en zijn gezin, rond wat zij als hulpverlening nodig vinden, naar hun sterktes en noden. Op basis daarvan wordt een engagementsverklaring opgemaakt waarin de finaliteit van de begeleiding samen met de eerste doelstellingen en afspraken worden neergeschreven. Dit wordt dan voorgelegd aan de

Jeugdrechtbank. Door in de intake jongere en context te bevragen wat zij denken dat de jeugdrechter denkt, verwacht, nodig vindt dat er verandert, wordt also het maatschappelijke kader ingebracht. Welke afspraken komen tegemoet aan maatschappelijke grenzen? Welke doelstellingen kunnen de jeugdrechtbank geruistellen?

Door samen met de cliënten een “plan” op te maken en aan de consulent en jeugdrechter voor te leggen, versterken we tegelijk de eigen krachten en competenties van de jongere en zijn context.

Eigenlijk proberen we samen met het cliëntensysteem in die context van gedwongen hulpverlening in partnerschap te bewegen in dat gerechtelijke en maatschappelijke kader. Niet zelden is dat een moeilijke evenwichtsoefening omdat gezinnen zich op maatschappelijke grenzen bewegen. Door in dialoog en onderhandeling te gaan met het cliëntensysteem én de verwijzer, wordt vanuit een gedeelde verantwoordelijkheid gezocht naar oplossingen waarbij dan CANO-voorzieningen “dat stapje verder gaan”. En kunnen wij - dat zijn de jongere, zijn context en de begeleiders, de jeugdrechter en consulent vragen wanneer het “goed genoeg” is om de begeleiding te beëindigen.

Door CANO-gewijs (empowerend, transparant en vanuit de basisuitgangspunten) aan de slag te gaan, trachten we als hulpverlener mandaat te verwerven en kan een opgelegde hulpverlening groeien naar een “gewenste” begeleiding.

---

⁷ Initiatie van effect- en effectiviteitsmeting van het private hulpaanbod binnen de bijzondere jeugdzorg, p. 42 en 43

Organisatie

Een CANO-visie vertaalt zich op een doorgedreven manier in de werking, en dit vraagt een andere organisatie van dienst en voorziening. Dit wordt gerealiseerd door de middelen en de mankracht anders in te zetten in de organisatie. Bv. door extra in te zetten op het mobiel werken en dus meer personeel vrij te maken dat in de context aan de slag gaat. Dat kan door bv. een “contextteam” naast het residentiële team sterk(er) uit te bouwen, of door bv. te opteren dat begeleiders contextbegeleiders zijn die met geheel de context aan de slag gaan.

Een overzicht van de werkwijzen :

- Intense contacten in de eigen context: gemiddeld twee keer per week een face-to-face contact met direct betrokkenen, indien nodig meer; maar ook: indien het minder nodig is, wat minder. En daarnaast geregeld telefonische contacten en soms ook mailverkeer met de jongere en/of leden uit de context. M.a.w. een sterk op maat van het gezin en de problematiek en de dynamiek afgestemde aanwezigheid van de contextbegeleider in het gezin. Verder contacten (telefonisch, gesprekken, overlegmomenten) met betrokkenen uit school, C.L.B., werkplaats, andere diensten, eventueel buurt, vrijetijdsclub.
- Samen doen: de begeleiding is niet enkel “praten” (ambulant), maar ook veel doen: samen met de jongere en ouders naar de school, naar werk, naar interimkantoren, gaan wandelen, naar de bank, naar de sociale dienst..., en praten en oefenen rond : wat ga je tegen de leerlingbegeleider zeggen? hoe ga je je voorstellen?, hoe ga je die telefoon doen?, hoe ga je jezelf beheersen? Hoe ga je nee tegen kunnen zeggen tegen de negatieve invloed van kameraden? Hoe ga je je druggebruik onder controle houden?
- Korte termijn: waar willen jullie als gezin binnen een half jaar staan? Wat willen jullie veranderd zien op die termijn van 6 maanden? Welke doelen willen jullie op een half jaar bereiken?
- Flexibiliteit: inzetten van middelen daar waar het nodig is en vlug inspelen op een nood of een crisis. Bv. een extra huisbezoek diezelfde dag of de dag erna bij een noodsituatie en of dringende hulpvraag ⁽⁸⁾.
- Schakelen op een flexibele wijze: van de ene op de andere dag kan een jongere terecht in de residentie. Binnen een GKRB-begeleiding ⁽⁹⁾ is ruimte om vlug in te spelen op de situatie, en kan samen met de jongere en de ouders afgesproken worden voor een time-out in de residentie, zonder dat hiervoor eerst een overleg met de consulent en/of een beschikking van de jeugdrechtbank nodig is. Flexibel ook in de zin van: niet langer dan nodig is.

---

⁸ Zie time-out procedure van De Pas, opgemaakt bij de regularisatie van GKRB voor de bijkomende erkenning voor opstarten vanuit de G.I.

⁹ G.K.R.B. staat voor “Gestructureerde Kortdurende Residentiële Begeleiding” en was een project waarbij jongeren vanuit de gemeenschapsinstelling begeleid werden in functie van een re-integratie in de eigen context, en waarbij flexibel kon geschakeld worden tussen de eigen context en de residentie. In een G.K.R.B. kon voor een time-out ook terug gevallen worden op een prioritaire plek in de Gemeenschapsinstelling. Deze G.K.R.B.-projecten zijn vanaf 2011 geregulariseerd door een bijkomende erkenning “opstarten vanuit de gemeenschapsinstelling”, waar deze prioritaire heropname mogelijk blijft.

- Flexibele aanbod (¹⁰), ook bv. in een crisissituaties, gaande van een extra huisbezoek in het gezin, een mobiliseren van oplossingen in de eigen context, een telefonische ondersteuning van het gezin, ook in het weekend, tot een tijdelijke kortdurende en eventueel wat langere opvang in de residentie.
 Zo ging een begeleidster in een casus nog diezelfde avond op huisbezoek en was een collega voor het gezin telefonisch bereikbaar tijdens weekend. Door deze (onder)steun(ing) in omgaan bij ernstige spanningen is het gezin erin gelukt door die crisissituatie te geraken. In een andere casus bood bv. De Pas een korte crisisopvang omdat moeder aangaf dat ze op was en niet langer de spanningen met haar zoon aankon. De zoon werd opgevangen, eerst bedoeld voor 2 weken, en kon na enkele dagen bij zijn grootouders terecht, die ondertussen gemobiliseerd waren en alzo het gezin geholpen hebben om doorheen die situatie te geraken.
- Flexibel ook binnen de residentiële werking: van een semi-residentiële functie (dagopvang, studiebegeleiding, enkele dagen per week terecht kunnen in de residentie, overdag of na de kantooruren) tot een tijdelijk voltijds verblijf, ook tijdens de weekends.
- Schakelen tussen verschillende modules, van mobiel over residentieel naar B.Z.W., en dat in een doorlopende begeleiding door dezelfde contextbegeleider. In de praktijk zijn er geen 'tussenschotten' meer tussen mobiel, ambulante, semi-residentieel en residentieel werken, vormt het een integrale begeleiding.
- Brede beschikbaarheid: niet alleen tijdens kantooruren is de CANO-voorziening bereikbaar, ook telefonisch na de kantooruren. In die zin is er een vorm van permanentie waar de jongere of het gezin op beroep kan doen, en kan vlug (diezelfde dag of de dag nadien) ingegaan worden op een vraag tot ondersteuning. Tegelijk is er hierbij niet alleen oog voor de veiligheid van de jongere of van gezinsleden, maar ook van de contextbegeleider.
- Aanbod alternatieve dagbesteding en dagprogrammering: zowel in huis, via ReisburO en De Roulot, als extern via samenwerking met Netwerk Leerrecht, Rizsas, etc.
- Samenwerking met collega-voorzieningen in de I.J.H., met psychiatrie (LINK), met T.O.O.L. (i.f.v. time-outmogelijkheden), politie, C.A.W. etc.
- Ondersteuning, opvolging en coaching, werkbegeleiding en supervisie, opleiding en vorming van begeleiders (cfr. VTO-beleid, intervisie etc.)
- Labo-functie

---

¹⁰ Ibidem voetnoot 8.

Verbindend werken in CANO: vanuit de eigen kracht werken

samen met andere organisaties in de trajecten van jongeren en gezinnen

Mutatis mutandis ⁽¹¹⁾

Net zoals naar de jongere en zijn context, is verbindend werken voor een CANO-voorziening, specifiek dan met andere organisaties en netwerken, niet alleen een instrument maar ook een noodzakelijke attitude, sine qua non ⁽¹²⁾ zij haar opdracht niet kan vervullen.

Dit besef wordt in een aantal passages in de visietekst en protocol van CANO ⁽¹³⁾ verwoord:

- Er is een bevoorrechte samenwerkingsrelatie tussen CANO en de Gemeenschapsinstellingen, vanuit het gegeven dat de begeleiding van de doelgroep een zorg is voor beiden.
- De CANO-voorzieningen organiseren minimaal driemaal per jaar structureel overleg en uitwisseling op drie niveaus: directie, staf en begeleiders.
- Een CANO-voorziening investeert sterk in een netwerk van samenwerkingsverbanden.
- Een CANO-voorziening engageert zich tot algemeen en casusoverleg met diverse belendende sectoren en neemt indien nodig initiatief voor de opstart ervan (o.a. jeugdpsychiatrie, outreaching projecten en CGG's, drughulpverlening, initiatieven voor herstelrechterlijke afhandeling, onderwijs en voorzieningen van het VAPH,...).
- De CANO-voorzieningen stemmen continu af met het Agentschap Jongerenwelzijn, om mee antwoorden te formuleren op de zich wijzigende noden die ook vanuit het Agentschap Jongerenwelzijn worden aangegeven en om te blijven ijveren voor een flexibele en toepasbare regelgeving.
- Het is de opdracht van CANO-organisaties om zich in de samenleving te begeven en de samenleving mee vorm te geven, met het oog op het voorkomen van uitsluiting.

In de korte missietekst van De Wissel staat dit als volgt geformuleerd: "*(...) een duurzaam traject mede dankzij een flexibele organisatie, een uitnodigend beroep op de omgeving, een multifunctioneel hulpaanbod en **dragende netwerken** (...)*".

Overigens is de praktijk van het samenwerken door de sector Bijzondere Jeugdbijstand, onder elkaar en over sectoren heen, niet nieuw en in die zin heeft de sector Integrale Jeugdhulpverlening niet

¹¹ Gezien het "bon ton" is om een Latijns gezegde te citeren: *Mutatis mutandis* betekent 'nadat veranderd is wat veranderd moet worden'. Dikwijls betekent dit dat men een tekst niet helemaal herhaalt, maar aan de lezer/toehoorder zegt: verander het op die punten waar het veranderd moet worden. Veel van wat over onze jongeren gezegd werd kan hier dus herhaald worden voor onze organisaties.

¹² *Sine qua non*: 'zonder welke niet', een noodzakelijke voorwaarde.

¹³ wanneer hierna naar CANO gerefereerd wordt, betreft dit een passage uit de visietekst of het protocol.

afgewacht ⁽¹⁴⁾. Het zou mooi zou klinken te zeggen dat dit van in den beginne een fundamentele keuze was als sector of als CANO-voorziening. Zeker is evenwel dat frustratie omtrent trajecten met jongeren waarop werd vastgelopen, de start inluidde van vele samenwerkingen. Deze frustratie werd gedeeld met zielsgenoten in de sector, en alzo werd gezocht naar uitwegen in andere sectoren.

Wat inmiddels een zekerheid is, is dat er geen andere weg was dan zich samen te engageren en dat 'samenwerken werkt'.

Waarom is deze nood en partnerschap zo sterk aanwezig bij de CANO-voorzieningen?

Twee elementen kunnen daartoe opgenoemd worden, welke de CANO-voorzieningen delen: enerzijds de *specifieke doelgroep* waarvoor gekozen wordt, die de uitdagingen scherp stelt en anderzijds het basiscommitment van elke CANO-voorziening voor een volgehouden *begeleidingsengagement...* en in het bijzonder de combinatie van beide elementen.

Hoe ontstaan die samenwerkingen dan? Vanuit zware frustratie - want geraakt in de ziel - bij de jongere en zijn omgeving, bij de begeleiders en directie omdat in een begeleiding dit begeleidingsengagement niet waargemaakt kon worden. Vanuit een zoeken hoe in vergelijkbare begeleidingen een breuk wél kan vermeden worden. Niet door hierbij dan de doelgroep aan te passen, maar door oplossingen te zoeken - pragmatiek is zeker iets wat de sector Bijzondere Jeugdbijstand tekent.

Vernieuwen, in huis zoeken, soms ervaren dat de oplossingen niet daar zitten. Collega's opzoeken, buitenshuis. Mensen binnen andere sectoren vinden, mensen met dezelfde missie. Een Agentschap Jongerenwelzijn, een Raad van Bestuur en een directie ontmoeten, die ruimte geven en risico's durven nemen, die "weten en meten" even terzijde kunnen laten liggen. Kleuren buiten de lijntjes : "het beheer creëert ruimte voor nieuwe processen" . Naïef investeren.

Samenwerking dus vanuit wat de cliënt vraagt en de werkvloer dientengevolge zoekt. Zo zijn er enerzijds samenwerkingen ontstaan vanuit het voordeel van schaalvergroting en anderzijds samenwerkingen die een casusoverleg als essentie kennen. Een samenwerking ontstaat dan niet na jaren van overleg, na het uitschrijven van een uitgebalanceerde visie of het schetsen van grote kaders, maar in het hier en nu. Visie en intervisie volgen. De nood voedt de samenwerking. Vele partners engageren zich samen in begeleidingen die niet éénvoudig zijn. Aldus worden moeilijke begeleidingen mee geschraagd door de investeringen van vele partners in een regio. Met dank hierbij aan al die partners, binnen de sector en erbuiten.

Tenslotte staan we nog even stil bij het basiscommitment: *"Elke verwijzing naar een CANO-voorziening houdt in dat de CANO-voorziening breuken in de eigen hulpverlening (doorverwijzing) vermijdt en continuïteit in de begeleiding verzekert doorheen het hele traject"*, en *"elke aanmelding betekent een engagement om antwoorden op maat te zoeken, in structurele samenwerking met professionele partners"*.

Sommige begeleidingen zullen maar kunnen aangevat worden wanneer diverse partners een engagement opnemen in het traject van de jongere: een gedeeld traject dus.

Partners in een dergelijke begeleiding zijn dan de CANO-voorziening, het gezin, de gemeenschapsinstelling, jeugdpsychiatrie, een time-out projectplaats,...

---

¹⁴ In mei 2011 wordt er in Vlaams-Brabant een dag rond "streekprojecten" georganiseerd. Het betreft ruim meer dan 20 samenwerkingen die sedert een achttal jaren bestaan. Deze regionale projecten zijn erg divers, met partners over sectoren heen, gestuwd door een engagement en naïeve investeringszin vanuit al de partners.

Een samenwerking in die zin kan een opstart van een volgehouden begeleiding mogelijk maken. Regelmatig wordt er overlegd, afgestemd. Partners nemen wanneer nodig of zinnig van elkaar over.

Knelpuntdossiers? Wellicht wel. Vanuit de invalshoek van de kracht van de samenwerking benoemen we ze “dossiers met een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid”.

Samenwerkingsverbanden in Vlaams Brabant/Brussel

Hierna volgt een niet-limitatief overzicht van samenwerkingsverbanden vanuit voorzieningen in de Bijzondere Jeugdbijstand met collega-voorzieningen binnen de sector en met diensten en organisaties uit de andere sectoren in de welzijnssector en in de maatschappij. Dit geeft een illustratie hoe breed dit kan gaan en op welke domeinen. Deze domeinen vormen maar een poging al die samenwerkingsverbanden te bundelen.

Onderwijs of alternatief voor onderwijs:

- Netwerk Leerrecht als centraal meldpunt voor problematische en vastgelopen schoolsituaties, met dispatching en coaching, naar allerlei initiatieven van alternatieven voor school, buiten het reguliere schoolstelsel, zoals Rizsas, Koïnoor, Klik, ReisburO, De Roulot, Radick-Multimedia, Equicanis, ... en nog anderen waarin de B.J.B. niet rechtstreeks partij is: Leren Ondernemen, P.O.T., groene zorg, vrijwilligers ....

Dit gaat over concrete trajecten van jongeren, voor alternatieven voor school. Het betreft samenwerking tussen B.J.B., V.A.P.H., CLB, Onderwijs, Provincie Vlaams Brabant, enz... .

- De Themagroep Schooluitval is eigenlijk een “schoolvoorbeeld avant la lettre” van samenwerking binnen de IJH en ruimer, rond schoollopen vanuit een hulpverleningscontext, rond schoolflopers en met als een van de doelstellingen een betere samenwerking tussen welzijn in de brede zin en onderwijs (ook hier over de sectoren, niveaus en zuilen heen).

Dit is een (inter)visiewerkgroep, waar er samenwerking bestaat tussen BJB, VAPH, CAW, CLB, onderwijs, provincie, ... De open voorzieningendag is daar eveneens een mooi voorbeeld van.

Time-out werking

- T.O.O.L. (time-out overleg Vlaams Brabant en Brussel) biedt kortere onthemingstochten aan, coördineert en/of organiseert time-outs tussen voorzieningen, biedt time-outs op alternatieve plaatsen, maar biedt eveneens op vraag van de voorziening in nood via een externe bemiddelaar een concreet bemiddelingsaanbod.

Hier betreft het een samenwerking tussen voorzieningen uit BJB, VAPH, ...

- time-out (cfr. protocol CANO) en samenwerking met de Gemeenschapsinstellingen. Een groot aantal jongeren in begeleiding in CANO-voorzieningen is verwezen vanuit een van de gemeenschapsinstellingen. Omgekeerd, vele voorzieningen kunnen terug vallen op een prioritaire time-outplaats in de gemeenschapsinstelling, zoals voorzien in een G.K.R.B.-begeleiding¹⁵. Deze time-out mogelijkheid maakt het mogelijk dat concrete trajecten toch verder kunnen doorlopen. Deze samenwerking maakte ook dat over de jaren heen er tussen de CANO-voorzieningen en de gemeenschapsinstellingen een vaste samenwerking is uitgebouwd (enerzijds uitstroom uit de

---

¹⁵ Zie voetnoot 9

gemeenschapsinstelling versus anderzijds een begeleidingsaanbod voor jongeren met een complexe problematiek.)

(Rand)psychiatrische problematiek (en drugproblematieken):

- LINK met platform en intervisie, 1 + 1 = 3. Dit betreft een samenwerking tussen betrokkenen uit: BJB, CGG, Jeugdpsychiatrie, drughulpverleners.

- samenwerking met psychiaters in BJB, de Switch. Ook hier gaat het over samenwerkingen rond concrete trajecten.

Jonge ouders en jonge kinderen

Brug 0 – 6: concrete projecten hier zijn/ waren : BEO, ondersteuning van begeleiders met begeleiding van tienerouderschappen (samenwerking in concrete trajecten).

Jongvolwassenen in BJB

Werkgroep 'samenwerken verbindt'. Samenwerking CAW Hageland en Leuven, BJB Arr. Leuven en OCMW Leuven, rond vervolghulp voor jongeren uit de Bijzondere Jeugdzorg (na hun meerderjarigheid).

Project Ervaringsleren

Project van De Wissel samen met Jongerenwerking Pieter Simenon en Cirkant over ervaringsleren als methodiek voor jongeren.

Ad hoc - initiatieven:

- de werkgroep 'verbindend werken' met een samenwerking tussen betrokkenen uit : BJB, VAPH, Politie, JSD. Een samenwerking met verschillende finaliteiten: betere samenwerking door mekaar beter te leren kennen, afspraken maken in functie van betere samenwerking bij agressie, drugsdelicten, seinen en fugeren e.d.m., en verder verdiepen van visie (o.a. geweldloos verzet, ...)

- Actieve deelname in diverse andere initiatieven: rond armoede, vrijetijdsbesteding, jongerenwerking, buurtwerkingen, cultuur.

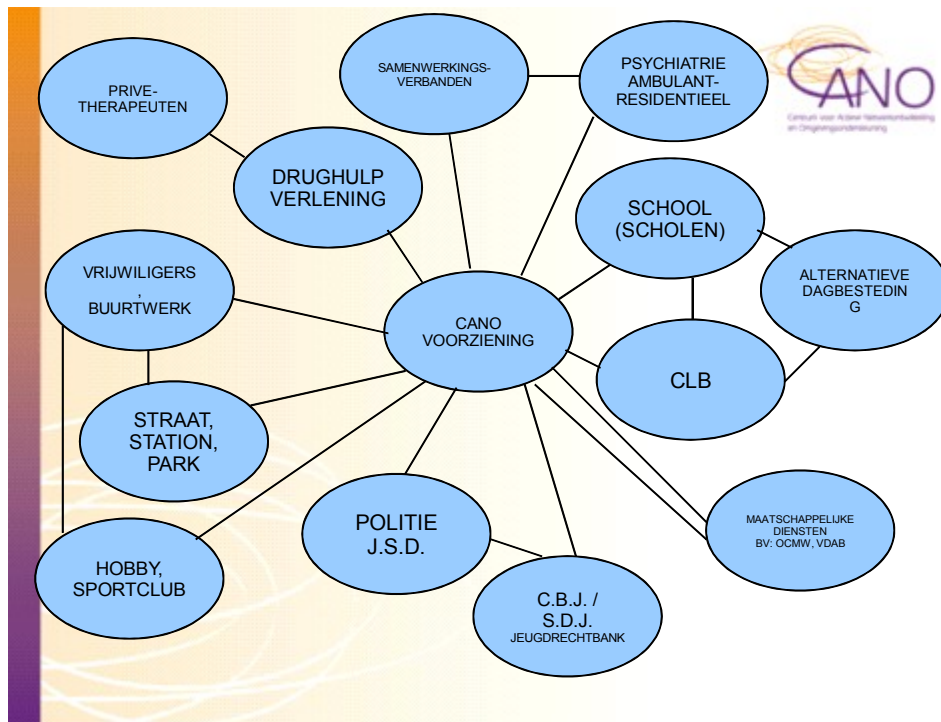
Integrale Jeugdhulpverlening

Werkgroepen, projecten, crisisnetwerk binnen IJH.

In die zin zou een derde figuur kunnen uitgetekend worden, een sociogram van een CANO-voorziening, die de verbindingen en het netwerk toont tussen de voorziening en allerlei diensten en voorzieningen uit de brede welzijnssector, naast meerdere maatschappelijke instanties.

Deze derde figuur zou a.h.w. over figuur 2 kunnen gelegd worden, met twee niveaus: samenwerking vanuit een concrete begeleiding, tussen alle betrokkenen rond een jongere en zijn/haar gezin, en samenwerking op niveau van de organisatie, tussen diensten, voorzieningen en andere betrokken instanties.

Figuur 3: sociogram van een CANO-voorziening

Besluit

In deze tekst werden voornamelijk voorbeelden, illustraties en realisaties vanuit de Leuvense (Vlaams-Brabantse) regio gegeven. Maar elke CANO-voorziening kan voor de eigen regio een opsomming bieden van de samenwerkingsverbanden met lokale diensten en organisaties in de belendende sectoren.

Deze tekst bedoelde het eigene van CANO te schetsen, en dit vanuit visie en geloof, wat zich vertaalt in een attitude, in een (interne) werking en in een (externe) samenwerking.

Op micro- en meso-niveau betreft het dan respectievelijk de concrete begeleiding van de jongere en zijn context, de werking van de voorziening en de samenwerking met partners om deze begeleidingen mogelijk te maken. Op meso- en breder ook op macroniveau betreft het overlegorganen en structurele samenwerkingsverbanden die net die netwerking en samenwerking mogelijk maken, en die voorwaardenscheppend zijn om dit verder voor een doelgroep uit te bouwen.

Indien u vragen hebt, of indien u meer informatie wenst, kan u steeds bij de CANO-voorzieningen in al de provincies terecht. Zij zullen u graag ontvangen en hun werking (verbindend werken) en samenwerking (netwerking) schetsen. Steeds zoekend, steeds verkennend.

21.02.2011